

розумінні **бюджетне законодавство** – це **законодавча база**, яка складається із широкого кола нормативних актів держави, взаємопов'язаних і узгоджених, потрібних для визначення законності дій суб'єктів бюджетних правовідносин. Окрема стаття БК необхідна для визначення нормативних актів, що регулюють бюджетні правовідносини і надають повноваження учасникам цих відносин, відповідно до їх місця у бюджетній системі. Також доцільно внести зміни у ст.4 БК, назвати її «Система нормативно-правових актів, що регулюють бюджетні відносини». Доповнення тексту ст.4. БК словом «система» та визначення всіх нормативних актів, що встановлюють бюджетні повноваження суб'єктів, необхідно для узгодження бюджетної діяльності. У результаті цих пропозицій вирішення бюджетних справ стане можливим, тому що узгодженість нормативних актів надасть кожному суб'єкту окремі права та обов'язки відповідно до законодавства.

Отже, у науковому та практичному контексті законодавство є насамперед формою права, тобто засобом його існування, вираження та організації його норм у цілісну, внутрішньо узгоджену систему. Динамічний розвиток законодавства не може відбуватися без його внутрішнього впорядкування, що властиво будь – якій системі, яка прагне бути досконалою.

Список літератури: 1. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / Бюлетень законодавства та юридичної практики України. 2003. №10. 2. Сидорова Н.В. Теоретичні основи бюджетного права. Х., 1998. 3. Закон України «Про бюджетну систему України» // Відомості Верховної Ради (ВВР) 1991. 31. Ст.1. 4. «Центр – регіонам: Мы сами не местные... в общем отдавайте все, что есть»// Время. 2003. 30 апреля. №67. 5. Філософський енциклопедичний словник. К., 2002. 6. Алексеев А.А. Бюджетное право народного представительства. Х., 1918.. 7. Воронова Л.К., Кучерявенко Н.П. Финансовое право. Учебное пособие для студентов юридических вузов и факультетов. Х., 2003. 8. Систематизація законодавства України: проблеми та перспективи вдосконалення. К., 2003.

Надійшла до редколегії 03.02.04

Ю.О. Ульянченко

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Необхідність підтримки з боку держави фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств визначається особливими умовами ведення сільського господарства: високою капіталомісткістю та низькою фондовіддачею галузі; незбігом періодів здійснення витрат та одержання доходів і, як наслідок, нестачею вільних фінансових коштів.

Вплив держави на доходи сільськогосподарських товаровиробників регулюванням цінової ситуації на аграрному ринку досить активно вивчається вітчизняними та зарубіжними вченими. Проблеми ціноутворення в АПК розглядали О.М. Шпичак, П.Т. Саблук, І.І. Лукінов, В.В. Юрчишин, Г.І. Мостовий. Формування цін на сільськогосподарську продукцію перебуває у центрі уваги російських дослідників – Г.Шмельова, В.Добриніна, І.Буздалова, О.Богомоллова.

Підтримка ринкових цін на аграрну продукцію методами державного регулювання в кінцевому підсумку означає вирішення проблеми за рахунок споживача. Низька платоспроможність населення України формує економічну ситуацію, за якої необхідно досить обережно підходити до вибору об'єкта регулювання: доходи, витрати або ж економічний стан товаровиробників. Для підприємств нових організаційно-правових форм вкрай необхідним є державне сприяння рентабельному виробництву конкурентоспроможної продукції. І це не тільки цінове регулювання, а й вирішення проблем оподаткування, кредитування й інвестування виробництва.

Умови застосування державних регулюючих заходів до придбання сільськогосподарськими товаровиробниками засобів виробництва (техніки, пального, технологічних матеріалів тощо) недостатньо глибоко розроблені у вітчизняній економічній літературі, хоч подібна практика існує в інших країнах.

Недоопрацьованість проблеми фінансової підтримки аграрних підприємств з боку держави зумовлює необхідність проведення подальших досліджень. Ми поставили собі за мету дати оцінку державних методів фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств України та висвітлити досвід фінансово-кредитного забезпечення аграрної сфери в зарубіжних країнах.

Забезпечення фінансової стабільності аграрних підприємств нерозривно пов'язане з бюджетно-податковою (фіскальною) та кредитною політикою держави. Фінансова допомога аграрним товаровиробникам з боку держави (прямі субсидії й інвестиції, пільгове кредитування, податкові пільги) існує в багатьох країнах світу. В Україні держава підтримує розвиток селекції та насінництва, фінансує племінну роботу. Однак за останні роки вкладення коштів у розвиток сільського господарства істотно скоротилося. Так, якщо у Харківській області на 1 га сільськогосподарських угідь у 1990 р. було вкладено 557 грн. (у перерахунку на ціни 2000 р.), то в 1999 р. – тільки 287 грн. [1]. Через погіршення фінансового забезпечення у переважній більшості підприємств при виконанні операцій порушуються технологічні вимоги, не здійснюються заходи по відновленню родючості ґрунтів, не ведеться в повному обсягу племінна робота. У господарствах не вистає коштів на придбання техніки для будівництва виробничих споруд і підтримки соціальної сфери. Більшість підприємств не мають доступу до товарних і пільгових кредитів. На початок 2002 р. у Харківській області потреба селян у кредитах становила близько 10 млн. грн. Частково ця проблема вирішувалася за допомогою створення кредитних спілок. Однак без залучення банківських кредитів, бюджетних коштів та інвестицій задовольнити потребу сільськогосподарських підприємств у грошових ресурсах навряд чи вдасться. Усього ж із бюджету області у 2002 р. в сільське господарство було направлено 0,9 млн грн., які були використані в основному на проведення земельної реформи. Такий напрямок державної кредитної політи-

ки, як довгострокове фінансування спеціалізованих програм («Зерно», «Цукор»), теж не забезпечив очікуваного результату через розпорошеність коштів.

Однією з основних причин тяжких фінансових наслідків для більшості сільськогосподарських підприємств став диспаритет цін. Проведений нами кореляційний аналіз дозволяє визначити ступінь щільності зв'язку між такими параметрами, як ціна 1 т дизельного пального та собівартість виробництва окремих видів продукції. Розрахунки проводилися за даними Харківського обласного управління статистики за 1997–2001 рр. (табл.1).

Таблиця 1

Результати аналізу кореляційного зв'язку між цінами дизельного пального та собівартістю виробництва сільськогосподарської продукції в Харківській області. 1997–2001 рр.

Види продукції	Коефіцієнт кореляції	Коефіцієнт детермінації
Зерно	0,6645	0,4415
Цукровий буряк	0,8256	0,6816
Соняшник	0,6949	0,4829

Коефіцієнти кореляції вказують на прямий і досить тісний зв'язок між досліджуваними параметрами.

Сезонне підвищення цін на пальне та падіння цін на сільськогосподарську продукцію в період масового збирання врожаю, з нашої точки зору, викликають необхідність застосування з боку держави політики паритетності. Ціни на ресурси промислового виробництва для села практично не регулюються, а на сільськогосподарську продукцію і продовольство стримуються».

Тривалий час уряд проводив політику диспаритету цін щодо села. Розраховані нами у вищенаведеній таблиці коефіцієнти детермінації вказують, в якій мірі зміна собівартості аграрної продукції залежить від зміни цін на дизельне пальне. Так, зміна собівартості зерна на 44,2% обумовлена цінами дизельного пального, а по інших культурах цей показник ще вищий.

Слід звернути увагу на практику державного фінансування придбання засобів виробництва для сільського господарства у розвинутих країнах. У США, наприклад, встановлюються диференційовані ціни на дизельне пальне, яке купують фермери. У Канаді податкові пільги та субсидії забезпечують фермерам ціну на моторне пальне на рівні 56% від роздрібної. У країнах ЄС установлені цінові дотації на придбання техніки, меліорацію земель, модернізацію ферм [2]. З 1990 р. в Україні відбулося багаторазове скорочення товарних потоків у сільське господарство. Цілком очевидно, що це загострює кризовий стан усього АПК.

На нашу думку, проблема забезпечення паритетності цін є настільки серйозною та важливою, що повинна стати об'єктом особливої уваги виконавчої влади.

Затяжна нееквівалентність економічних відносин сільського господарства з іншими галузями економіки негативно позначилася і на його кредитуванні. Наприкінці 90-х років в аграрній сфері частка засобів виробництва, придбаних за рахунок кредитних ресурсів, не перевищувала 1,5% при оптимальному показнику 25–30%. З 2000 р. для аграрного сектора запроваджено здешевлення вартості кредитів, що відразу призвело до поживлення виробничої діяльності та покращання фінансового стану сільськогосподарських підприємств.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Про додаткові заходи по кредитуванню комплексу сільськогосподарських робіт» від 25 лютого 2000 року, тоді була запроваджена 50 % компенсація національним банком України процентної ставки, яку сплачували сільськогосподарські підприємства за комерційні кредити. Однак подальший розвиток та ефективне функціонування кредитної системи сільського господарства можливі лише за умови кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств. Зауважимо, що в останні роки рівень рентабельності виробництва продукції сільського господарства залишається вкрай низьким (не перевищує 10%), а виробництво тваринницької продукції – збитковим (рис. 1).

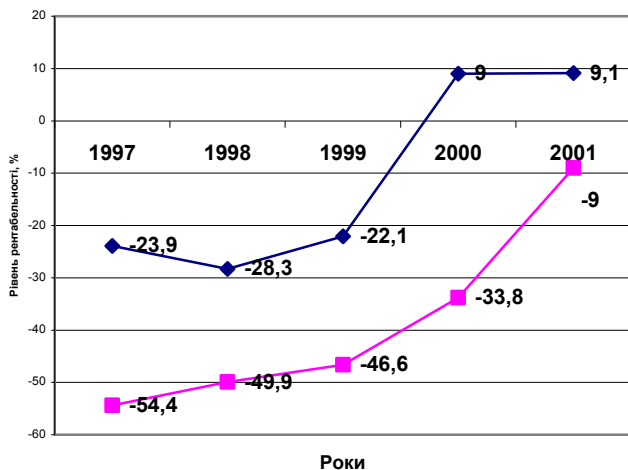
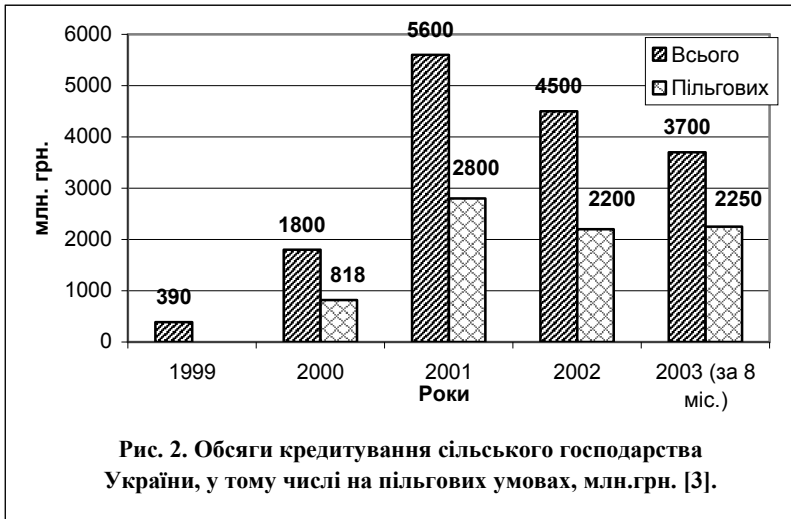

Рис.1. Рівень рентабельності (збитковості) сільськогосподарського виробництва

Питома вага збиткових підприємств у 2002 р. становила 38 % від загальної їх кількості. Це очевидно не могло не вплинути на обсяги кредитування агра-

Підприємства повинні нести відповідальність перед банками своїм майном (у тому числі землею) та готовою продукцією. Однак високий ступінь зносу основних засобів робить заставу майна малопривабливою для одержання кредитів, а сільськогосподарська продукція (за винятком зерна) в заставних операціях не використовується. Слід також визнати, що неврегульованість земельних відносин не дає змоги використовувати землю сільськогосподарського призначення як заставу для одержання кредитів. Переважна більшість сільськогосподарських підприємств працюють, використовуючи в основному орендовані землі, які де-юре належать декільком сотням власників і тому не можуть бути об'єктом застави. На нашу думку, поки не буде вирішене питання придбання юридичними особами землі у власність, існуватиме проблема іпотечного кредитування галузі.

Загальні обсяги державної фінансової підтримки сільського господарства з урахуванням зазначених вище проблем залишаються низькими. За 1998–2001 рр. частка державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств у випуску продукції сільського господарства коливалася від 14,3% до 6% [4, с.65–69]. Цей рівень у середньому в три–чотири рази нижчий порівняно з державами – членами ЄС, США та деякими іншими країнами.

Можна стверджувати, що подальший розвиток фінансово-кредитної інфраструктури сільського господарства повинен здійснюватися у комплексі з розбудовою інших напрямів державної політики, завершенням реформування відносин власності на землю та залученням сільськогосподарських земель до економічного обігу, стимулюванням інвестиційного процесу в АПК, відновленням матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва тощо.

Практику підтримки аграрних товаровиробників уряд зобов'язаний зберегти та розвивати, оскільки на даному етапі проведення реформ державі слід застосовувати стимулюючі регуляторні важелі для нарощування обсягів виробництва продовольства. Наприклад, у Німеччині для стимулювання виробництва та підтримки соціальної сфери сільськогосподарський рентний банк пропонує селянам пільгове кредитування за спеціальними програмами «Сільське господарство», «Молоді фермери», «Оновлення села». У Нідерландах спеціалізований аграрний банк забезпечує близько 90% банківського фінансування сільськогосподарського виробництва. Як правило, діяльність подібних банків перебуває під контролем урядів країн; держава також може погашати банку різницю між реальною процентною ставкою та ставкою пільгового кредиту, наданого фермерів. Практика пільгового кредитування сільського господарства дуже поширена в багатьох країнах, але межі даної публікації не дають змогу викласти все докладно.

Значну роль у регулюванні економіки взагалі та зокрема аграрної економіки відіграють податки. Відсутність протягом тривалого часу сприятливої податкової системи в Україні призводило до зростання недоплати сільськогосподарських підприємств у бюджет, до збільшення кількості збиткових підприємств. У більшості країн світу у випадках, коли аграрні товаровиробники змушені продавати продукцію зі збитками, держава компенсує ці втрати і забезпечує необхідний рівень рентабельності. В Україні механізм допомоги держави в подібних випадках поки що не вироблений.

Таким чином, фіскальна та кредитна політика держави по відношенню до аграрного сектора має носити стимулюючий характер і включати заходи по збільшенню державних видатків та скороченню податків з метою розширення сукупної пропозиції сільськогосподарської сировини та покращання фінансового стану аграрних підприємств.

Список літератури: 1. Комплексна програма розвитку сільського господарства Харківської області у 2001–2005 рр. та на період до 2010 р. Х., 2001. 2. Саблук П.Т., Карич Д.Я., Коваленко Ю.С. Основи організації сільськогосподарського ринку. К. 3. Кириленко І.Г. Державне регулювання ринку в умовах продовольчої кризи // Економіка України. 2003. №9. 4. Могильний О. Критерії ефективності державного регулювання аграрного сектора економіки // Економіка України. 2003. №2.

Надійшла до редакції 09.01.04

І.В. Бабіч

ДАВАЛЬНИЦЬКІ ДОГОВОРИ В УКРАЇНІ. КРИТЕРІЇ ВИЗНАННЯ ДАВАЛЬНИЦЬКОГО ДОГОВОРУ

Розвиток ринкової економіки в Україні значно розширив форми та методи здійснення господарчої діяльності. Однією з таких нових форм господарської діяльності є виробництво продукції на давальницьких умовах. У правовому оформленні такі виробничі відносини здійснюються в рамках договору на переробку давальницької сировини.

У загальних рисах, за даним договором замовник поставляє на переробне підприємство сировину, а підприємство-переробник зобов'язується цю